

A BOCHUMI EGYETEMI KÖNYVTÁR GÉPESÍTÉSE

Orosz Gábor

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

A Bochumi Egyetem

A Ruhr-vidéki Bochumban 1965-ben alapítottak egyetemet, neve Ruhr-Universität. Szervezete eltér a német egyetemek hagyományos rendszerétől; tágabb tudomány-kategóriákat felölelő szakokra tagolódik. Számuk jelenleg mintegy husz, de folyamatosan újabbakat létesítenek. A szakok jelenlegi kiépítettsége igen eltérő. Egyes szakok már az alapításkor megkapták a szükséges tanszékeket és intézeteket, míg más szakok a felfejlődés stádiumában vannak. A humán szakok, így a történelem, nyelvészet - irodalom, filozófia - pedagógia - pszichológia, továbbá a jog áll a legmagasabb fokon. Utánuk következnek a természettudományi és orvostudományi szakok; míg a technikai szakok ellátottsága a legszerényebb. A fejlődés ilyen menetének az az oka, hogy a természettudományi, orvostudományi, valamint a technikai szakok kialakítása, továbbfejlesztése laboratóriumok, klinikák, műhelyek létesítését igényli, s ez nehezebben megvalósítható és hosszabb időt igénylő feladat, mint a humán tanszékek és intézetek felállítása, megszervezése. A végső cél természetesen az, hogy valamennyi szakot kielégítően ellássák a szükséges tanszékekkel, laboratóriumokkal, berendezésekkel stb.

Az egyetemnek már jelenleg mintegy 12 000 hallgatója van. Ha teljesen kiépül, a hallgatók száma előreláthatóan meg fogja haladni a huszezeret.

Az egyetemi telep a városon kívül fekszik; a központból autóbusszon 20 percnyi utazással érhető el. Több nagy, ultramodern épület-tömbje már készen van, a jövőben még továbbiak épülnek.

* A Bochumi Egyetemi Könyvtárban megvalósított gépesítést alkalmunk volt behatóan tanulmányozni. Tapasztalatainkról cikkünkben adunk áttekintő beszámolót.

Az egyetemi könyvtár

Az egyetem részére nagy központi könyvtárt létesítettek. A könyvtár valójában hamarabb létesült, mint az egyetem. 1962-ben kezdte meg munkáját a beszerzési osztály. Ebben az évben és a következő esztendőben folyt a könyvtár kezdeti állományát képező százezer kötet beszerzése. 1963 közepén felállították a katalogizálási osztályt, hogy a már meglévő könyvmennyiség, valamint a következőkben beszerzésre kerülő további kétszázezer kötet 1965 nyarára, az egyetem megnyitásának idejére az olvasók rendelkezésére állhasson. Az olvasószolgálati osztály, mely az állomány felhasználásával kapcsolatos adminisztrációt végzi és a kölcsönzési szolgálatot látja el, 1965-ben, az egyetem megnyitásakor kezdte rendszeres munkáját.

A könyvtár a készen lévő épületek egyikének két emeletét foglalja el. Itt van a szolgálati helyiségek egy része és a feldolgozott állomány raktára. Egyes részlegek, pl. az igazgató hivatala, valamint a feldolgozásra váró anyag raktárai a városban vannak, tehát az egyetemtől, illetve a könyvtártól meglehetősen távol fekszenek. Ez azonban csak kényszerűség szülte ideiglenes megoldás.

A hatalmas egyetemi épület egyik emeleti szintjét egyetlen teremként alakították ki /l. ábra/. Itt helyezték el modern fémállványos polcokon a könyvanyagot; ez az állomány raktára. De itt vannak, a padlótól a mennyezetig üvegezett oldalfalak mentén az olvasók dolgozóasztalai is, valamint a kölcsönzési szolgálat és a tájékoztatás munkahelyei.

A raktár teljes egészében szabadpolcos, önkiszolgáló rendszerű. Az állomány használói, mind a helyben olvasók, mind a kölcsönzők a kívánt anyagot maguk keresik és hozzák ki. A személyzet csupán a használt anyag visszahelyezését végzi.

Az önkiszolgáló rendszer különleges raktározási megoldást kíván. Az állomány védelme és a rend biztosítása érdekében a könyvraktárt egyetlen szinten helyezték el, melyen a könyvtartó állványzat jól végigtekinthető sorokat képez. Az állványok között mozgó olvasókat a személyzet jól szemmel tudja tartani. Mind a raktár kialakításánál, mind a könyvanyag elhelyezésénél az volt a fő szempont, hogy az olvasók közlekedését a minimumra csökkentsék. Ennek érdekében az állományt szakonkénti elrendezésben helyezték el. Egy-egy szak könyv- és folyóiratanyaga a raktár meghatározott részén áll. Alkalmasan elhelyezett feliratok irányítják az olvasókat a vonatkozó raktárrészhez.

Meglepő különlegessége a könyvtárnak, hogy nincsenek olvasótermei. Azt hihetnők, hogy egyetemi könyvtár lévén, bőséges helybenolvasási lehetőséget biztosít, elsősorban a hallgatók részére. A helyzet azonban éppenséggel nem ez. A raktárban felállítottak ugyan mintegy 80 dolgozóasztalt, ezeknél azonban főleg kutatómunkát végzők dolgoznak, akik olyan könyvmennyiséget vesznek igénybe, melynek kölcsönzött anyagként való elszállítása nehézséggel járna; továbbá

azok, akik az anyagot csak rövid ideig használják, ami miatt azt kölcsönözni nem érdemes.

A helybenolvasók száma tehát aránylag alacsony, a kölcsönzési forgalom ellenben igen nagy.

A könyvtár jelenlegi állománya kb. 400 000 kötet. Összetétele tükrözi az egyetemi szakok mostani kiépítettségét; humán jellegű. A természettudományok, az orvosi és műszaki tudományok könyvanyagát főleg a vonatkozó szakok saját intézeti könyvtárai szerzik be és tárolják.

A könyvtár végleges otthona az egyetemi telep központjában emelt épülettömb lesz. A komplexumot olyan nagyra építik, hogy az, az állományában és szervezetében gyorsan fejlődő intézménynek huzamos időre kielégítő elhelyezést fog biztosítani.

Az adatfeldolgozó berendezés

A könyvtár részére 1963-ban elektronikus adatfeldolgozó berendezést szereztek be. A berendezés kimondottan a könyvtár tulajdona és kizárólag annak céljait szolgálja. Más munkákat, még ha az egye-

származnak is azok, legfeljebb kivételesen, szíveségből végeznek.

A Bochumi Egyetemi Könyvtár volt Európa legelső és jó ideig egyetlen, saját computerrel rendelkező könyvtára.

A berendezés közepes nagyságú, az elvégzendő munkák szempontjából szükséges készülékekkel jól felszerelt SIEMENS 3003 típusu computer. Központi egységének belső memóriája 65 536 alfanumerikus jel kapacitása. Perifériális készülékei: 6 db mágnesszalagegység; lyukkártya-beolvasó a programok beolvasására; lyukszalag-beolvasó a feldolgozandó adatok, szövegek beolvasására; lyukszalag-lyukasztó, melyel a számítógépi munka eredménye lyukszalagon hozható ki; gyorsnyomtató, mely a produktumokat óránként 45 000 soros teljesítménnyel írja ki 51 jelet tartalmazó jelkészlettel, nagybetűs szöveggel, maximum 132 pozíció hosszúságú sorokban.

A gépparkot kiegészíti még néhány speciális készülék:

kártyalyukasztógép a programkártyák lyukasztására;

lyukszalagról feliratozott Siemens-rendszerű lyukszalagkártyákat automatikusan másoló szerkezet;

a gyorsnyomtatóból kapott több példányos leporellót lapokra bontó készülék;

vágóautomata, mely a kiírt produktumokat vágja megfelelő méretre.

A berendezés szervizét a legalkalmasabb módon valósították meg.

Mivel az egyetemnek számos más Siemens-gyártmányu berendezése, eszköze van, a cég az egyetemi telepen jól felszerelt szerviz-állomást létesített. Bármiféle üzemzavar esetén a szakemberek házi telefonon történő hívásra azonnal rendelkezésre állnak.

A gépparkot helyhiány miatt nem tudták ugyanabban az épületben elhelyezni, amelyben a könyvtár van, hanem egy másik épülettömbbe került. A könyvtár új épületében természetesen alkalmas elhelyezést biztosítanak részére.

A computeres részleg jelenleg egy műszakban dolgozik, mint az intézet többi, hivatali munkát végző részlege. Munkaidejét csak akkor fogják kiterjeszteni, ha a gépesítés fejlődésével a munkavolumen emelkedése ezt szükségessé teszi.

Számunkra különösen figyelemre méltó a computerről vallott fel fogásuk. Éppen olyan könyvtári felszerelésnek tekintik, mint a könyvtár bármelyik más eszközét, készülékét. Üzemeltetését az intézet költségvetése finanszírozza; kiszolgáló személyzete - egy vezető és négy beosztott - a könyvtár létszámához tartozik. Fel sem merül a gondolat, hogy a computer mellé számítástechnikai intézetet vagy ép-penséggel vállalatot létesítsenek, illetve azt külső munkák vállalásával jövedelemszerzésre használják. A computer egyedüli rendeltetése a könyvtár részéről felmerülő munkák végzése, tekintet nélkül arra, hogy e munkák mennyire terhelik le.

A gépesítés rendszere

A könyvtár, mivel létrejöttétől kezdve rendelkezett computerrel, kialakuló munkafolyamatait eleve gépre szervezhette. A gépesített rendszer

kiépítése mégis olyan tetemes feladatnak bizonyult, melyet csak fokozatosan tudnak megvalósítani.

A computert 1963-ban kapták, amikor a feldolgozó munka kezdődött. Ekkor alakították ki a feldolgozás gépesített menetét. 1965-ben a könyvtár megnyitására létrehozták a gépesített kölcsönzési rendszert. A következő évben a könyvköttetés ügyvitelét gépesítették. Közben sor került a hagyatékokból tömegben beszerzett anyag leltározásának gépesítésére. Legújabbán pedig bevezették a mágnesszalagokon kapott bibliográfiai adatfelvételeknek a beszerzéshez és a katalógizáláshoz való felhasználását. Folyik a beszerzés átfogó gépi rendszerének kialakítása, a szakkatalógusok, valamint az egyetem központi folyóirat-címjegyzéke gépi előállításának kidolgozása.

A computeren folyó munkák futtatásukat tekintve három kategóriába sorolhatók:

naponta, meghatározott időpontra elkészítendő rutinmunkák, pl. az előző napi kölcsönzési forgalom adatainak feldolgozása;

nagyobb időközökben végzendő tetemes volumenű rutinmunkák, pl. kötetkatalógus összesítése;

esetenkénti, változó jellegű munkák, pl. új programok kipróbálása, újabb munkaterületek gépesítésével kapcsolatos kísérletek.

A különféle munkaterületek gépi rendszerei bár eléggé önállóak, egyes pontokon kapcsolódnak egymáshoz. Amint a gépesítést további munkaterületekre is kiterjesztik, a csatlakozások sokasodnak. Ezzel létrejönnek az előfeltételek ahhoz, hogy egy későbbi időpontban kialakíthassák a könyvtár egységes, integráltan gépesített rendszerét, amit távlati terveikbe be is iktattak.

A könyvtár ügyviteli jellegű munkáinál a gépi szervezés alapját az a felismerés képezi, hogy a munkák mindegyikénél valaminek a kiadását és a visszavételét adminisztrálják. Kiadási és visszavételezési ügyvitel szerepel a beszerzés során, a kölcsönzési szolgáltatásban és a kötetekre adásnál. A három munkaterület tehát lényegében véve azonos eljárás szerint gépesíthető. A kiadási és visszavételi műveletek adatainak rögzítésére hasonló adathordozókat lehet felhasználni, valamint olyan készülékeket, melyek azonos elv alapján működnek, bár természetesen az ellátandó feladat speciális követelményeinek megfelelően vannak kiképezve, illetve a vonatkozó munkákhoz szükséges egyedi sajátosságokkal rendelkeznek.

A gépesítés jelenleg off-line rendszerű. Ez azt jelenti, hogy a feldolgozandó szövegeket, adatokat előzőleg lyukszalagra, mint gépi adathordozó közegre, lyukasztják; s a feldolgozáshoz a lyukszalagot külön műveletben olvastatják be a computerbe. Amikor a könyvtár elfoglalja végleges otthonát és a computer is ugyanabba az épületbe kerül, át fognak térni a sokkal fejlettebb in-line rendszerű üzemmódra: a szövegek megfelelő készülékeken lebillentyűzve elektromos impulzusok formájában közvetlenül a computerbe futnak be. Ma még a szövegeket gépi nyelvre áttévő készülékek a computertől függetlenül dolgoznak, a jövőben közvetlenül csatlakoznak ahhoz. Az in-line üzemmód a gépesített rendszernek olyan további előnyöket fog biztosítani, amelyekre egyelőre nincs lehetőség.

A katalógizálás

A katalógizálás gépesítésének előfeltétele a gépi sajátosságokkal összhangban levő bibliográfiai adatbeviteli forma. Ez a forma más, mint a hagyományos címleírási formák. A hagyományos címleírások az adatokat olyan csoportosításban és elrendezésben adják, mely az emberi vizuális érzékelés és az ezt követő értelmezés követelményeit elégíti ki. A computer részére viszont az adatok különböző típusait egymástól oly módon kell elhatárolni, hogy az elhatárolás a gépi közegen érvényesüljön, tehát a computer által leérzékelhető legyen. Erre különféle módszerek használatosak.

A Bochumban kialakított beviteli forma sorszámokkal látja el az egyes adattípusokat és így határolja el azokat egymástól. Tíz adatkategóriát állapítottak meg: 1 = a címleírás folyószáma, mely a gépi feldolgozás során szerepel azonosító gyanánt; 2 = a raktári jelzet,

szignatura; 3 = a mű létrejöttében közreműködő személyek neve /szerző, szerkesztő, közreadó, fordító stb./; 4 = a testületi szerző; 5 = az un. Sachtitel, a mű tartalmát kifejezésre juttató cím vagy címrész; 6 = a cím; nagyjából az, amit a hagyományos címeírás tartalmaz; 7 = a többkötetes művek egyes köteteinek adatai; 8 = a sorozatokra, gyűjteményekre vonatkozó adatok; 9 = a tartalmi feltárás adatai: tárgyszavak, ETO-jelzetek; 10 = a statisztikai adatok. A 2. ábrán látható egy ilyen tagolású bibliográfiai adatbeviteli forma.

1.	B5179
2.	BA 34640
3.	LYSAUGHT, JEROME PAUL WILLIAMS, CLARENCE MURRAY
4.	
5.	3 EINFUEHRUNG IN DIE UNTERRICHTSPROGRAMMIERUNG 1967 3 GUIDE TO PROGRAMMED INSTRUCTION (DEUTSCH) 1967
6.	EINFUEHRUNG IN DIE UNTERRICHTS-PROGRAMMIERUNG (A GUIDE TO PROGRAMMED INSTRUCTION, DEUTSCH). ANLEITUNG ZUM VERFASSEN UND PRUEFEN VON PROGRAMMEN. VON JEROME PAUL LYSAUGHT U. CLARENCE MURRAY WILLIAMS. DEUTSCHE UEBERS. LUDWIG J. ISSING. MUENCHEN U. WIEN: OLDENBOURG 1967. 190 S.
7.	
8.	
9.	
10.	M 1 II
1.	B5180
2.	
3.	GROSSE, SIEGFRIED (HRSB.) MAURER, KARL (HRSB.)
4.	
5.	1 BOCHUMER ARBEITEN ZUR SPRACH UND LITERATURWISSENSCHAFT 1967
6.	BOCHUMER ARBEITEN ZUR SPRACH- UND LITERATURWISSENSCHAFT. IM AUFT. DER ABT. F. PHILOLOGIE D. RUHRUNIVERSITAET BOCHUM HRSB. VON SIEGFRIED GROSSE, KARL MAURER, HANS JOACHIM SCHRIMPF. BD. 1- MUENCHEN: FINK 1967-
7.	
8.	
9.	
10.	S II
1.	B5181
2.	GB 35620
3.	GOTH, BARBARA
4.	
5.	3 UNTERSUCHUNGEN ZUR GATTUNGSGESCHICHTE DER SOTTIE 1967
6.	UNTERSUCHUNGEN ZUR GATTUNGSGESCHICHTE DER SOTTIE. VON BARBARA GOTH. MUENCHEN: FINK 1967. 145 S. (BOCHUMER ARBEITEN ZUR SPRACH- UND LITERATURWISSENSCHAFT. 1.)

2. ábra

A bibliográfiai adatbeviteli forma

A katalogizálás menetét, melyhez e formát használják, praktikusán szervezték meg. A feldolgozó osztályon három személyből, egy könyvtárosból és két lyukszalagírógép-kezelőből álló csoportok dolgoznak. A könyvtáros előkészíti az anyagot a címeíráshoz, hogy a lyukszalagírógépek kezelői minél könnyebben és gyorsabban végezhessék munkájukat. Preparálja a címlapot: rávezeti a hiányzó adatokat, komplikáltabb esetekben megegyezéssel jelekkel látja el a különböző adattípusokat. Az előkészített címlapokról rögzítik Siemens-lyuksza-

lagirógépeken 5-csatornás lyukszalagra az ismertetett tagolásban a bibliográfiai adatfelvételeket. A lyukszalagtekercseket feldolgozásra a computerhez küldik át. Beolvasáskor a computer a szöveg sorait automatikusan tízes ugrású sorszámozással látja el. Így rögzíti mágnesszalagra s egyúttal jegyzék formájában is kiírja /3. ábra/.

ZEILENSTAB. BAND 067		100768
0000010	1.	B5176
0000020	2.	OB 222277
0000030	3.	WENKE, HANS (HRSB.)
0000040		KNOLL, JOACHIM H (HRSB.)
0000050	4.	RUHRUNIVERSITÄT, BOCHUM
0000060	5.	FESTSCHRIFT ZUR EROEFFNUNG 1965
0000070	6.	FESTSCHRIFT ZUR EROEFFNUNG DER UNIVERSITÄT BOCHUM, HRSB. VON
0000080		HANS WENKE UND JOACHIM H. KNOLL.
0000090		BOCHUM: KAMP 1965. 394 S.
0000100	7.	
0000110	8.	
0000120	9.	
0000130	10.	M 1
0000140		II
0000150	1.	B5177
0000160	2.	K
0000170	3.	UNIVERSITÄT (BOCHUM)
0000180	4.	S. RUHRUNIVERSITÄT (BOCHUM)
0000190		II
0000200	1.	B5178
0000210	2.	OB 38765
0000220	3.	MANH, OTTO (HRSB.)
0000230		ROTHE, WOLFGANG (HRSB.)
0000240	4.	
0000250	5.	1. DEUTSCHE LITERATUR IM ZWANZIGSTEN JAHRHUNDERT 1967
0000260	6.	DEUTSCHE LITERATUR IM ZWANZIGSTEN JAHRHUNDERT. STRUKTUREN UND
0000270		BESTALTEN. BEGR. VON HERMANN FRIEDMANN U. OTTO MANH, 5., VERAEND.
0000280		U. ERW. AUFL. HRSB. VON OTTO MANH UND WOLFGANG ROTHE. BD. 1-2.
0000290		BERN U. MÜNCHEN: FRANCKE 1967.
0000300	7.	1. STRUKTUREN.
0000310		2. BESTALTEN.
0000320	8.	
0000330	9.	
0000340	10.	M 2
0000350		II

3. ábra

Korrektúra-protokoll
a mágnesszalagra rögzített bibliográfiai adatfelvételekről

A jegyzékek azokhoz a könyvtárosokhoz kerülnek, akiknek munkacsoportjai a feldolgozást végezték. A könyvtárosok az eredeti címlapok alapján kijavítják a jegyzék soraiban a hibákat, melyekről a lyukszalag-írógép-kezelők javítószalagot készítenek. A javítószalag csak a javított sorokat tartalmazza, a megfelelő sorszámozással ellátva. A javítószalag alapján a computer a mágnesszalagon a hibát tartalmazó sorok helyére újakat illeszt. Ezzel a katalogizálás gépesített művelete be is fejeződik.

A katalógusok előállítása már kizárólag gépi munka. A mágnessza-

lagokon tárolt bibliográfiai állományból megfelelő programok alapján a computer minden különösebb emberi közreműködés nélkül automatikusan állítja össze és írja ki a kívánt katalógusszöveget. Ily módon a computerrel akár a kötetkatalógusok részére oldalak, akár a kartotékkatalógusok részére cédulák készíthetők. Könnyen megvalósítható a különböző időpontokban készült katalógusrészek összesítése egyetlen kötetkatalógusban, valamint a katalógusok újabb kiadásainak előállítása.

A Bochumi Egyetemi Könyvtárban főleg kötetkatalógusok készülnek. A computer gyorsnyomtatója írja ki a katalógusoldalak szövegeit 37,5 x 30,5 cm méretű leporellőzött lapokra, maximálisan öt példányban. A katalóguscédulákat leporellőzött kartonszalagra írják, s abból automatikus vágógéppel vágatják ki a kívánt méretben.

Látogatásunk időpontjában a könyvtár a következő katalógusokkal rendelkezett:

1. betűrendes katalógus az egyéni szerzők műveiről. Teljes címleírásokat tartalmaz /4. ábra/. 1967-ig készült. Több mint ötven kötet. Új kiadást akkor készítenek, ha befejezik a címleírás-állomány folyamatban lévő revízióját;
2. betűrendes katalógus a testületi szerzők műveiről, teljes címleírással;
3. Kurztitelkatalog /5. ábra/. A szerzők nevének betűrendjében készül az egyéni szerzők műveiről. Tételei egysorosak. 1967 óta készítik, mint az egyéni szerzők betűrendes katalógusának ideiglenes folytatását;
4. Sachtitelkatalog, a címek betűrendjében. Címleírásai teljesek. Ez öleli fel a folyóiratanyagot is;
5. KWOC-rendszerű katalógus a jog- és társadalomtudományi könyvanyagról /6. ábra/. Egysoros tételekkel. A KWOC-rendszerű katalógusok vezérszavai a címből kiemelt releváns fogalmak. A computer a Sachtitel-ekből automatikusan állítja elő. A címek szavait összehasonlítja az irreleváns szavaknak a gép memóriájában tárolt szótárával, és azokat a szavakat vetíti ki vezérszavak gyanánt, amelyek a szótárban nem találhatók. Fel tudják dolgozni a német, angol, francia, olasz és spanyol nyelvű irodalmat, mivel gépi szótárunk felöleli mindezeknek a nyelveknek irreleváns szavait;
6. helyrajzi kötetkatalógus, a szignaturák egymásutánjában. Teljes címleírásokat tartalmaz. Mivel a később érkező kötetek adatainak a már meglevőkhöz való csatolása nehézségekkel járt, 1967-ben abbahagyták;
7. helyrajzi kartotékkatalógus. 1967-től készül, mint az előbbi folytatása.

Készítenek továbbá teljes címleírásokat tartalmazó katalóguscédulákat a tartományi központi katalógus részére.

AARDE, ASHER ON THE TABLES OF PLANETARY VISIBILITY IN THE ALPHABET AND THE HANDY TABLES, BY ASHER AARDE. KTERENHAYMI: MUNKSBAARD 1960. 20 S. (DET KBL. DANSKE V. DENSKABERNE SELSKAB. HISTORISK-FILOSOFISKE HISTORISKE. 37. N. 2) 051009	100 1494-37	ABAD-SANTILLAN, DIEGO (HRSO.) GRAN ENCICLOPEDIA ARGENTINA. TODO LO ARGENTINO ORDENADO ALFABETICAMENTE. GEOGRAFIA E HISTORIA, TOPONIMIAS, BIOGRAFIAS, CIENCIAS, ARTES, LETRAS, DERECHO, ECONOMIA, INDUSTRIA Y COMERCIO, INSTITUCIONES, FLORA Y FAUNA, FOLCLORE, LEXICO REGIONAL. COMPILACION POR DIEGO ABAD DE SANTILLAN. T. 1-9. BUENOS AIRES: EDIAR 1956-1964. 9C 4033 K3482	10352
AARJAER, SYEND (HRSO.) NAAL OG FAEST. UDG. AF SYEND AARJAER. STOCKHOLM: BONNIER USV. 1934. 300 S. NEBENT. I. MAOTT OCH FIKT. NORDISK KULTUR. 30.) H2277	00 20457-30	ABADIE, J. (HRSO.) NONLINEAR PROGRAMMING. ED. BY J. ABADIE. AMSTERDAM: NORTH-HOLLAND PUBL. CO. 1967. 22, 314 S. L6393	50 4725
AALEN, LEIF DIE THEORIE DES JUNGEN ZINZENDORF. ARBEITEN ZUM GEBICHTE UND THEOLOGIE DES LUTHERTUMS. VON LEIF AALEN. STUTTG. HAMBURG: LUTH. VERL. HAUS 1966. 416 S. 9C25	00 00 32293	ABAFI, LUDWIG GESCHICHTE DER FREIHAUEREI IN OESTERREICH-UNGARN. VON LUDWIG ABAFI. 80. 1- BUDAPEST: AIOMER 1899- 1. 1899. 2. 1899. 3. 1899. 4. 1899. L1209	04 23442
AALTONEN, H. PULSED NEUTRON MEASUREMENT IN GRAPHITE. BY P. JAUHO AND H. AALTONEN. HE. SINKKI FINNISH ACAD. OF TECHNICAL SCIENCES 1966. 14 S. ACTA POLYTECHNICA SCANDINAVICA, PHYSICS INCLUDING NUCLEONICS SER. NR. 40.) L9072	50 4499	ABBADIE, J. FANDIER S. FANDIER-ABBADIE. J. C23474	
AARSLEFF, HANS THE STUDY OF LANGUAGE IN ENGLAND. 1780-1840. BY HANS AARSLEFF. PRINCETON, N. J.: UNIV. PR. 1967. 5, 279 S. N472	04 27494	ABBADIE, H. (HRSO.) L'EDUCATION PHYSIQUE DES ENFANTS DE 3 A 7 ANS. SOUS LA DIRECTION DE JEANRE BANDET ET H. ABBADIE. PARIS: COLIN 1966. 193 S. (CARIERS DE PADOLOGIE MODERNE. 55.) (COLLECTION BOURRELIER.) L6350	00 34740
AARTS, JOSEPHUS FRANCISCUS MARIA CAROLUS ZELFBEORDEDELINGEN. EEN ONDERZOEK NAAR DE SAMENHANG TUSSEN ENKELE PSYCHOLOGISCHE VARIABLEN EN DE JUISTHEID VAN ZELFBEORDEDELINGEN. VON JOSEPHUS FRANCISCUS MARIA CAROLUS AARTS. M. JHEGEN. PHIL. 0155. 1964 N2444	UC 3785	ABBE, DEREK MAURICE CHRISTOPH MARTIN WIELAND, 1733-1813. A LITERARY BIOGRAPHY. BY DEREK MAURICE VAN ABBE. LONDON USV. HARRAP 1961. 191 S. L2345	04 22931

4. ábra

Egyéni szerzők műveinek
betűrendes katalógusa

- ABDO, ASBER: ON THE TABLES OF PLANETARY VISIBILITY IN THE ALMAHEST 1960 ZOB 1604-97
 AAKJAER, SYEND (HRSG.): NAAL OG VAEST 1936 OB 28097-30
 AADIT OCH VIKT 1956 OB 28097-30
 AALEN, LEIVI: THEOLOGIE DES JUNGES ZINZENDORF 1944 OB 32293
 AALTONEN, R.: PULSED NEUTRON MEASUREMENTS IN GRAPHITE 1964 SB 4499
 AARSLEFF, HANS: STUDY OF LANGUAGE 1947 BA 27694
 AARTS, JOSEPHUS FRANCISCUS MARIA CAROLUS: ZELFBEORDEELINGEN 1964 UC 3789
 ABAD-SANTILLAN, DIEGO (HRSG.): GRAN ENCICLOPEDIA ARGENTINA 1956 19392
 ABADIE, J. (HRSG.): NONLINEAR PROGRAMMING 1967 SB 4725
 ABADI, LUDWIG: GESCHICHTE DER FREIMAUREI 1890 BA 23462
 ABADIE, J. YANDIER: S. YANDIER-ABADIE, J.
 ABADIE, M. (HRSG.): EDUCATION PHYSIQUE DES ENFANTS 1946 OB 34740
 ABRE, DEREK MAURICE: CHRISTOPH MARTIN WIELAND 1941 BA 22931
 ABDEL-RADUF, M.: POSTNATAL DEVELOPMENT OF THE REPRODUCTIVE ORGANS 1960 MB 1467
 ABDEHARDEN, RUDOLF: VITAMINE HORMONE FERMENTE 1953 SB 4282
 ABDUL JALIL JAWAD: S. JAWAD, ABDUL JALIL
 ABEREN, BERNHARD RUDOLF (HRSG.): WERKE 1842 BA 30878-1 U.O.E.
 ABER, EUGEN (HRSG.): OPPHICA 1889 BA 31699
 ABEL, FRITZ: UMHANG MIT DER PRESSE 1955 BA 7847
 ABEL, WALTHER: ANREDEFORMEN BEI DEN RÖMISCHEN ELEGIKERN 1950 UA 4833
 ABEL, WILHELM: AGRARKRISEN UND AGRARCONJUNKTOR 1944 RB 8568
 ABEL, WILHELM: PAUPERISMUS IN DEUTSCHLAND 1944 RA 6326
 ABEL, WILHELM (HRSG.): WIRTSCHAFTSGESCHICHTE UND WIRTSCHAFTSBEZICHUNGEN 1931 UA 4899
 ABEL, WILHELM (MITAB.): HANDWERK IN DER MODERNEN WIRTSCHAFT 1946 RB 10750
 ABEL, F. (MITAB.): SCIENCE CONTEMPORAINE 1961 OB 18346-3.1 U.O.E.
 ABEL, DAVID FRIEND: PEYOTE RELIGION 1964 OB 32496
 ABEL, CAROLUS (KOHM.): ANABASIS 1899 BA 29026
 ABIR, SIMHA: ERZIEHUNGSHANDELN IN DER TORAH 1941 UA 4662
 ABOUT, EDMOND: VOYAGE A TRAVERS L'EXPOSITION 1889 BA 22289
 ABOUT, EDMOND: FOUNDATIONS OF AN AFRICAN ECONOMY 1946 RB 10461
 ABRAHAM, KARL: WIRTSCHAFTSPAEDAGOGIK 1966 RB 8975
 ABRAHAM, SAMUEL: THEORY OF STRUCTURAL SEMANTICS 1964 OB 35447
 ABRAMS, MEYER HOWARD: MIRROR AND THE LAMP 1958 BA 29991
 ABRAMS, MEYER HOWARD (HRSG.): ENGLISH ROMANTIC POETS 1945 BA 29111
 ABROHEIT, GUENTHER: S. ABROHEIT, HANS GUENTHER
 ABROHEIT, HANS GUENTHER: GRUNDFRAGEN UND TECHNIK DER BETRIEBSABRECHNUNG 1962 RC 762
 ABSHINE, DAVID M. (HRSG.): NATIONAL SECURITY 1943 RB 9209
 ABSOLON, RUDOLF (HRSG.): WEHRMACHTSTRAFRECHT IM ZWEITEN WELTKRIEG 1958 RB 9125
 ABULMAARI: S. MUHAMMAD ABU AL MAARI
 ABUSCH, ALEXANDER: WERKE 1947 BA 27758
 ABUSCH, ALEXANDER: LITERATUR IM ZEITALTER DES SOZIALISMUS 1947 BA 27758-2
 ACHAB, MOUTAMEI: OPTIMALE EINSTELLUNG DES PROPORTIONAL INTEGRAL UND DIFFERENTIALREGLENS 1989 UC 3746
 ACHERMAIER, ANNA MARIA: DRUENE KRISTALL 1960 BA 28697
 ACHESON, ARTHUR: SHAKESPEARES SONNET STORY 1922 OB 35604
 ACHESON, BEAR: MACHT UND DIPLOMATIE 1958 RA 894
 ACHESON, BEAR: POWER AND DIPLOMACY (DEUTSCH) 1958 RA 894
 ACKERNECHT, ERWIN: BUECHEREIPLANUNG 1957 BA 26392
 ACKERMANN, ACHILLES: BEDEUTUNG UND GRENZEN DER WIRTSCHAFTLICHEN BETRACHTUNGSWEISE 1943 RA 7841
 ACKERMANN, EDUARD (HRSG.): WERKE 1897 BA 31266
 ACKERMANN, ERICH WERNER: GEORG FREIHERR VINCHE UND DIE INNERE PREUSSISCHE POLITIK 1914 UA 4905
 ACKERMANN, GEORG KAHN: S. KAHN-ACKERMANN, GEORG
 ACKLEY, BARNER: MACROECONOMIC THEORY 1965 RB 10285
 ACKNER, MICHAEL JOHANN (HRSG.): RÖMISCHEN INSCRIFTEN IN DACIEN 1849 OB 33207
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: INTRODUCTION TO OPERATIONS RESEARCH (DEUTSCH) 1961 RB 10113
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: INTRODUCTION TO OPERATIONS RESEARCH (DEUTSCH) 1966 RB 8836
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: OPERATIONS RESEARCH 1961 RB 10113
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: OPERATIONS RESEARCH 1966 RB 8836
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: INDUSTRIELLE UNTERNEHMENSFORSCHUNG 1946 BA 7574
 ACKOFF, RUSSEL LINCOLN: MANAGERS GUIDE TO OPERATIONS RESEARCH (DEUTSCH) 1946 BA 7574

5. ábra

Minta a Kurztitelkatalog-b61

A kötetkatalógusok két-két példányban állnak az olvasók rendelkezésére. A könyvtárlátogatók magas számához mérten ez az információs lehetőség kirívóan szerény. Amikor először hallottunk az olvasói katalógusok két példányáról, meglepődtünk; de később tapasztaltuk, hogy a jelenlegi helyzetben elegendő. Ugyanis feltűnően kevés esetben veszik igénybe a katalógusokat. Az ismert könyvtári kép: a katalógusszekrények körüli mozgalmasság, itt nem észlelhető. Ennek maga a katalógusrendszer az oka. A meglévő katalógusokból csak igen korlátozott tájékozódás meríthető. Keresni azokban főleg szerzők neve - az egyéni vagy a testületi szerzők neve - nyomán lehet. A tárgyi keresés lehetősége minimális; pedig ez teszi a könyvtári katalógushasználat zömét. Az olvasók főleg azért veszik igénybe a katalógusokat, hogy az őket érdeklő témáról szóló irodalmat keressenek. Bochumban az olvasó ilyen esetben próbálkozhat a Sachtitelkataloggal, vagy a jog- és társadalomtudományok területén a KWOC-rendszerű katalógussal, de mindkettőben csak akkor található adatot, ha a témáját jelölő fogalom a mű címében szerepel. A humán tudományok laza szövegezése, bizonytalan terminológiája folytán azonban e szerény eszközök eredményes használata még kétségesebb.

A Bochumi Egyetemi Könyvtárban tárgyi keresés csak közvetve végezhető: szakkibliográfiák, referáló folyóiratok, más könyvtárak publikált szakkatalógus-kötetei, kiadói prospektusok; valamint kézikönyvek, enciklopédiák irodalomjegyzékeinek felhasználásával. A könyvtár vezetősége átérzi a tárgyi katalógusok hiányának nyomasztó voltát és igyekszik ezt áthidalni. Bőséges forrásanyagot felölelő segédkönyvtárt létesített, melynek anyaga azonnal elérhető és minden formalitás nélkül használható. Szakreferensek állnak az olvasók rendelkezésére, akik az egyes tudományágak irodalmában járatos szakemberek, s tematikus kérdésekben részint az irodalom közvetlen ismerete nyomán, részint a források felhasználásával adnak tájékoztatást. Mindezek azonban csak hézagpótló megoldások, amelyek távolról sem érik el a könyvtár állományáról készített tárgyi katalógus hatékonyságát.

A könyvtár katalógusrendszerében egyaránt találhatók elismeréseméltó és erősen kifogásolható tények.

Kimagasló eredmény, hogy mintegy öt év alatt 400 000 egység bibliográfiai felvételét készítették el, mégpedig lyukszalagra rögzítetten. Tiszteletreméltónak találja ezt a számot, aki járatos a katalógizálási eredmények értékelésében.

Viszont észlelhető rossz benyomást keltő jelenség is.

Az első a meglévő katalógusok rendszertelen sokfélesége. Azt várnók, hogy egy olyan sokoldalú képességekkel rendelkező és hatékonyan használható eszköz birtokában, mint amilyen a computer, amellyel éppen a katalógusprobléma oldható meg magas szinten, jól kiépített katalógusrendszer és annak keretében mintaszzerű katalógusokat találunk. Ezt a feltételezést fokozottan indokolja az a körülmény is, hogy a könyvtár legújabbban létesült és nem terheli a múlt nyomasztó öröksége, mint a régóta fennálló könyvtárakat. A kifogástalan katalógusok helyett a meglévők kísérleti állapotokat, félbema-

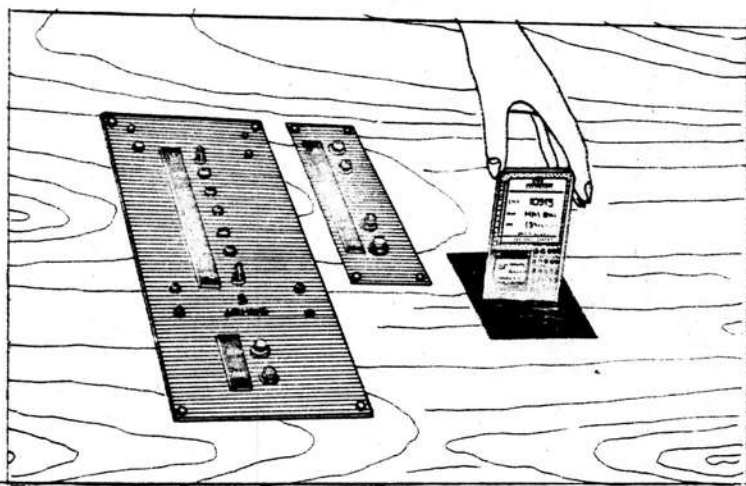
radt próbálkozásokat tükröznek. Több katalógusnál figyelhető meg, hogy valamilyen meggondolás alapján elkezdtek, s egy idő múlva, másik meggondolást érvényesítve, abbahagyták vagy módosították. Jellemző, hogy bár a könyvtár állományi struktúrája homogén, különálló gyűjteményeket nem létesítettek, még sincs egyetlen katalógusuk, mely felölelné az egész állományt..

A hagyományos módszerekkel dolgozó könyvtárakban ezek a viszonyok már helyrehozhatatlan állapotot jelentenek. Félmilliót közlítő és évente mintegy százezer egységgel gyarapodó állományról új katalógust létesíteni, gyakorlatilag megvalósíthatatlan feladat lenne. Bochumban azonban egyáltalában nem az. Állományuk bibliográfiai adatfelvételeinek teljes gyűjteménye mágnesszalagokra van rögzítve. Ez azt jelenti, hogy gépi közegen naprakész állapotban tulajdonképpen olyan alapkatalógusuk van, amelyből computerükkel a katalógusok bármelyikét, akár kartoték, akár kötet formájában - a szó szoros értelmében - órák alatt elő tudják állítani. Mégpedig hiánytalanul és egyöntetűen; vagyis úgy, hogy a kiírt katalógus valamennyi odatarozó bibliográfiai egységet felölel, és minden tétele azonos elrendezéssel, formával bír. Biztosított tehát az előfeltétele annak, hogy amint elkészülnek az új katalógusok számítógépi programjai, illetve elvégzik a gépi közegen tárolt címlírások javítását, módosítását - s ez szintén összehasonlíthatatlanul gyorsabban vihető keresztül, mint a hagyományos eljárás esetében - egyik napról a másikra új, kifogástalan katalógusokat állíthatnak a meglévő bármelyike, esetleg valamennyi helyére. A jelenlegi előnytelen helyzet megítélésénél erről nem szabad megfeledkezni.

Katalógusrendszerük másik, az előbbinél sokkal súlyosabb hiányossága, amire már utaltunk, hogy nem készítenek tárgyi katalógust. A katalógizálási munka megkezdésekor, 1963-ban végeztek tárgyszó-katalógus-készítési kísérleteket. Ezek azonban abbamaradtak, mert az eredményt nem találták kielégítőnek. Jelenleg olyan tárgyi katalógus-komplexum előfeltételeinek létrehozásán fáradoznak, mely ETO-rendszerű szakkatalógusból és tárgyszó-katalógusból tevődik össze. A komplexum alapja a külön e célra készített tezaurusz, mely a kapcsolatot biztosítja a két tárgyi katalógus között. Az elgondolás kétségtelenül nívós, de megvalósíthatóságát illetően kétségek támadnak. Mire a tezaurusz, melynek munkálatai bár előrehaladottak, elkészül, a könyvtár állománya messze túl lesz a félmillión. Problematikus, miként tudnak majd ekkora volument elfogadható időn belül egy ilyen katalógusrendszerbe bedolgozni. Ezt a munkát már nem lehet gépesíteni. A vonatkozó tudományterületek szakértőiből álló tudományos munkatársak bő létszámú kollektívájának évekig, ha ugyan nem évtizedekig, tartó munkáját fogja igényelni a felgyülemlett állomány tartalmi feldolgozása, a mindenkori friss anyag folyamatos feldolgozása mellett. Maguknak a tárgyi katalógusoknak gépi összeállítása és kiírása - a programok elkészítésén kívül - különösebb feladatot már nem képez.

A kölcsönzési szolgálat

A könyvtár valamennyi használója, mind a személyek, mind az intézmények részére, beiratkozásuk alkalmával különleges, fémbetétes műanyag-lapocskából álló olvasójegyet állítanak ki /7. ábra/. A fémbetét biztosítja a jegy merevségét, ami a gépi

7. ábra

Az olvasójegy és a kölcsönadást regisztráló készülék billentyűzete

feldolgozás érdekében fontos, valamint épségét, tartósságát, megakadályozva a gyűrődéseket, töréseket. Az olvasójegy alakja, mérete olyan, hogy zsebben, tárcában, retikülben jól elhelyezhető.

Az olvasójegyen a szokásos módon feltüntetik az olvasó egyedi adatait, a sorszám azonban kétféleképpen szerepel: jól olvasható nagyobb számjegyekkel és lyukkombináció formájában. A jegy hatályát színes érvényességi szelvény mutatja.

Az olvasójegy sorszáma ötjegyű szám, melynek balról első számjegye az olvasók csoportját jelöli; 0 = oktató személyzet, 1 = rendszeres hallgatók, 2 = helybeli, de az egyetemtől független olvasók, 7 = rendkívüli hallgatók, 9 = intézmények.

Az olvasójegyéről a személyzet egyetlen pillantással meg tudja állapítani az olvasó kilétét és a jegy érvényességét. A sorszámot jelképező lyukkombináció megfelelő szerkezettel leérzékelhető és nyilvántartás céljaira olvasható formában kiirható, valamint gépi adathordozó közegre, pl. lyukszalagra átvihető.

Ez az olvasójegy az alapja a könyvtárhasználat rendkívül gyors és egyszerű ellenőrzésének. A könyvtárterembe belépni csak olvasójeggyel lehet, de elegendő a jegy felmutatása. A helybenolvasáshoz más formalitás nem kell.

A kölcsönzéshez szükséges másik bizonylat, a könyvkártya, szintén gépi közeg: lyukszalagkártya, erős, műanyag bevonatu kartonból. A könyv azonossági jelzete belyukasztott és olvasható formában is szerepel rajta. A szokásos módon, a könyv hátsó fedőlapjának belső oldalára ragasztott tasakban helyezik el.

A könyvkártyákat a címleírások feldolgozása során állítják elő. A computer az új könyvek címleírásainak feldolgozásakor melléktermékként egy lyukszalagot állít elő, mely a könyvkártyákra viendő szignaturákat tartalmazza. A szalagról külön e célra szolgáló készülék - a géppark ismertetésénél említettük - automatikusan másolja át az adatokat a leporcellózott, perforált kötegekben forgalomba hozott lyukszalagkártyákra.

A kölcsönadás és visszavétel regisztrálására speciális, íróasztalba épített készülékeik vannak. A kölcsönzési készüléknek két leérzékelő szerkezete van az olvasójegy, illetve a könyvkártya részére. A megfelelő nyílásokba behelyezett bizonylatok adatait a gép egyetlen gombnyomásra leérzékelő és a napi dátummal együtt lyukszalagra rögzíti. Együttal ugyanezeket az adatokat a lejárat dátummal együtt a készülék írószerkezete úrlapszelvényre szövegszerűen is kiírja. A szelvényt a kikölcsönzött könyvekhez mellékelten, lejárat figyelmeztetőként kapja az olvasó.

A visszavételi készülék az előbbtől csak abban tér el, hogy nincs olvasójegy leérzékelő szerkezete. Míg kölcsönvenni csak olvasójeggyel lehet, a visszaadáshoz ez nem szükséges. A visszaadást bárki elintézheti. A visszaszolgáltatót könyvek könyvkártyáinak adatait a készülék leérzékelő, lyukszalagra rögzíti s egyúttal automatikusan kitölt egy elismervényt, beírva a visszaadott könyv számát és a visszaadás keltét. Az elismervényt a könyvet visszaadó személynek adják igazolásul.

A kölcsönzés önkiszolgáló rendszerű. Az olvasó maga keresi és hozza ki a kívánt könyveket. A személyzet csak a gépek kiszolgálását végzi. A postai úton bonyolított kölcsönzések esetében természetesen a könyveknek mind a katalógusokból, mind a raktárból való kikeresése a személyzetre hárul. A távkölcsönzések, valamint visszavételek gépi művelete egyébként az előzővel megegyező módon történik, az egyedüli eltérés, hogy ezek olvasójegyet a kölcsönzési szolgálat őrzi.

A kölcsönadások és visszavételek adatait tartalmazó lyukszalagokat a computer feldolgozza, s azokból részint mágnesszalagra rögzített, részint kiírt listákat készít.

Minden munkanap reggelén a nyilvános szolgálat megkezdésének időpontjára a computer a megelőző munkanapon készített lyukszalagok adatainak, valamint a korábbi kölcsönzések mágnesszalagokon tárolt

adatainak összesítésével kétféle jegyzéket állít elő. Az olvasók részére három példányban készül jegyzék, mely a szignaturák sorrendjében közli a kikölcsönzött könyvek lejáratát és azt, hogy egy-egy könyvre hány előjegyzést jelentettek már be. A jegyzékből az olvasó maga állapítja meg, hogy a raktárban helyén nem talált könyv, meddig van kölcsönözve, illetve hány előjegyzés vár arra. Hivatali célokra kétpéldányos jegyzéket készít a computer, melyben a fentiekén kívül még a kölcsönzők és az előjegyzést bejelentők azonossági száma, valamint a sürgetések adatait is feltüntetik.

Hetenként egyszer pedig hivatalos ellenőrzés céljaira valamennyi adatot felölelő jegyzék készül a kölcsönzők azonossági számának sorrendjében.

Az előjegyzéseket személyes vagy írásos bejelentés alapján külön lyukszalagírógépen rögzítik lyukszalagra. A lejegyzett adatok minimálisak: a könyv és az olvasójegy száma. A lyukszalagról az adatokat a computer teszi át a mágnesszalagokon tárolt kölcsönzési adatgyűjtemény megfelelő helyeire.

A visszahozott könyvek adatait a computer a visszaadást regisztráló gép lyukszalagjainak nyomán törli a mágnesszalagokról. Ezek a tételek a következő jegyzékben már nem szerepelnek.

Az esedékes reklamációkat, valamint az előjegyzési értesítéseket a computer naponta ellenőrzi, és minden emberi közreműködés nélkül automatikusan írja ki a névreszóló leveleket.

A bochumi kölcsönzési rendszerben az olvasó semmiféle írásos munkát nem végez, még csak névaláírást sem ad. A rendszerben az emberi tevékenység az elkerülhetetlen minimumra szorítkozik. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért sikerült megvalósítani a gyors kiszolgálást és a pontos ellenőrzést.

A kölcsönzési szolgálat gépesítése van a szakemberekre a legmegkapóbb hatással.

A könyvköttetés ügyvitele

Elvük, hogy gyűjteményükben csak kötött anyagot tárolnak. Ezért kötötten szereznek be mindent, ami így kapható. De még így is tetemes mennyiséget kell köttetni. Az utóbbi években évente átlagosan mintegy 27 000 - 30 000 darabot költettek. A munkát külső könyvkötőkkel végeztetik, mert a könyvtárnak nincs saját műhelye.

A kötésreadás ügyvitelét a munka volumene és rutinjellege miatt minősítették gépesítendőnek.

A kötetelési gépesített nyilvántartás rendszere nagyon hasonlít a kölcsönzés rendszeréhez. Hasonló szerkezetűek a lyukszalag-előállító készülékek. Itt is gépi közegről rögzítik lyukszalagra a később

computerrel feldolgozandó bemeneti adatokat. Itt azonban mind a két közeg lyukszalagkártya: az egyik a szignaturát tartalmazza, a másik a könyvkötőcég azonossági számát. A könyvtár ugyanis sok céggel dolgozott; megjelölésükre kétjegyű számjelzést alkalmaz.

A kötésre kiadott könyvekben benne marad a szignaturát tartalmazó lyukszalagkártya. Ezt használják fel a könyvnek a könyvkötőcégtől való visszaérkezése után a kötés megtörténtének lyukszalagon való regisztrálására.

A kötetési ügyvitel nyilvántartásait, reklamációt, akárcsak a kölcsönzési szolgálatnál, automatikusan készíti a computer az input lyukszalag nyomán.

A beszerzés részleges gépesítése

Említettük, hogy a beszerzési tevékenység gépesítésének kidolgozása folyamatosan van. A kényszeri-

tő körülmények hatására azonban egyes elhatárolt feladatokat már előzően gépesítettek. Bár ezek a megoldások ideiglenesek és a jövőben be fognak olni az osztály egységesen gépesített rendszerébe, aminek során jelentősen módosulhatnak, úgy véljük, a jelenlegi helyzetet is érdemes ismertetni.

A könyvtár elég gyakran jut hozzá elhunyt tudósok, egyetemi tanárok magánkönyvtárához. Vagy úgy, hogy az intézmény örökli azokat, vagy a hagyatékból vásárlás útján szerzi meg. 1967 elejére az így beszerzett, leltározatlan, katalogizálatlan könyvanyag már több mint 50 000 kötetre szaporodott. Főleg a leltárbavétel okozott komoly gondot, mert arra hivatalos előírások kötelezik az intézményt. Megkísérelték a leltári jegyzékek hagyományos módon való elkészítését, de az eljárás lassúsága és a munkaerők hiánya miatt, nem érték el számottevő eredményt.

Ezért ugyanennek az évnek márciusában megkezdtek a szóban forgó anyagnak lyukszalagtechnikával való feldolgozását. Az eljárás hasonló ahhoz, amit a frissen érkezett anyagnál alkalmaznak. Lyukszalagon elkészítik a könyvek bibliográfiai adatfelvételeit. Ebből az inputból a computer összeállítja az anyag leltári naplóját. De elkészíti a gyarapítási munkához szükséges jegyzékeket is. Azoknak a könyveknek pedig, amelyeket később állományukba beiktatnak, bibliográfiai adatfelvételeit a computer a leltári-mágnesszalagról áteszi az állományi-mágnesszalagokra, illetve bedolgozza a vonatkozó katalógusokba. Manuális úton egyszer elkészített bibliográfiai adatfelvétellel megoldják a leltározást, a gyarapítást és a katalogizálást.

A megoldás hatékonyságát tanúsítja, hogy féléven belül mintegy 15 000 kötetet tudtak leltározni.

A biztató eredmény hatására ugyanennek az évnek októberében hasonló eljárással megkezdtek a szintén tetemes mennyiségben érkező könyvadományok leltározását is.

**A mágnesszalag szolgáltatások
hasznosítása**

A folyó év elején bevezették a könyvtártechnika legmodernebb módszerét: a mágnesszalagokon kapott bibliográfiai adatfelvételek felhasználását.

A könyvtár 1969. januárjától rendszeresen kapja a Frankfurt am Main-i Deutsche Bibliothek-től a Deutsche Bibliographie heti kiadványa, a Wöchentliches Verzeichnis soron következő számában közreadásra kerülő címleírásokat, mind preprint-katalóguscédulák formájában, mind mágnesszalagokra rögzítetten. A szolgáltatást két célra használják: automatizálják a beszerzést és megtakarítják a katalogizálást az újonnan kiadott német nyelvű könyvek esetében, amelyek a gyarapodás legjelentősebb részét képezik.

A preprint-katalóguscédulákból kiválogatják a megrendelendőnek minősített könyvek céduláit. Ezek azonossági számát lyukszalagra lyukasztják, a lyukszalag nyomán a computer automatikusan elkészít mindent, ami a beszerzési ügyvitelhez szükséges.

A megrendelt anyag beérkeztekor a könyvek beolvasott rendelési száma nyomán a computer kigyűjti a frankfurti mágnesszalagokról a vonatkozó bibliográfiai adatfelvételeket. Ezek felhasználásával elvégzi a leltározást, elintézi a gazdasági ügyvitel teendőit, majd átteszi azokat saját állományuk mágnesszalagjaira, illetve beiktatja a megfelelő katalógusokba.

Saját katalogizálási rendszerük és a frankfurti rendszer közötti eltérések miatt ebbe az elvileg automatikusan folyó munkamenetbe be kellett iktatni a preprint-katalóguscédulák revízióját s a szükséges módosítások lyukszalagra lyukasztását.

A frankfurti mágnesszalagok hasznosítása a beszerzési és katalogizálási osztályok terhelését mintegy 40 százalékkal csökkentette.

Az eljárás hatékonysága arra készítette a könyvtár vezetőséget, hogy lépéseket tegyen a British National Bibliography mágnesszalagjainak megszerzése ügyében. A német után ugyanis az angol nyelvű anyag teszi a gyarapodás legszámbottevőbb részét. További jelentős munkamegtakarítást jelentene, ha ennek beszerzését és katalogizálását hasonlóan tudnák megoldani. Az angol irodalom mágnesszalagjait valószínűleg meg is kapják.

Értékelés

A gépesített rendszer még távol van a befejezéstől, de már kétségtelen, hogy a könyvtár személyzete megbirkózott az újszerűsége és volumene miatt különösen súlyos feladattal.

Elismeréssel kell megemlékezni a személyzetnek intézetük problémáival kapcsolatos beállítottságáról. A felfedezők lelkiületével

végzik az uttörő munka nehéz feladatait. Őszintén beismerik sikertelenségeiket, nem kendőzik rendszerük hiányosságait. Nem engedik, hogy ezek elcsúszgasszák hassanak rájuk. Rendíthetetlen elhatározásuk, hogy fokozatosan haladva, állandóan javítva, fejlesztve, sőt ha szükséges, új irányt véve törnek előre végső céljuk felé. Meggyőződésünk, hogy a már meglévő és a jövőben létrejövő eredmények kialakításában e szellem döntő fontossága. Kétségtelenül jelentős körülmény, hogy rendelkezésre állnak a kellő anyagi és műszaki feltételek, de a pénz helyes felhasználásához, a berendezések eredményes üzemeltetéséhez és főleg egy új rendszer megteremtéséhez olyan személyzet szükséges, melynél a szakértelemhez szorgalom, lelkiismeretesség és törhetetlen akarat is járul.

A könyvtár kezdeményező lépése fordulópontot jelentett kontinensünk könyvtári életében. A könyvtári munkák és szolgáltatások új útjait nyitotta meg. Közvetlenül tapasztalhatóan bizonyították be, hogy a könyvtári munka gépesítése nemcsak egyáltalában megvalósítható, hanem már ma keresztülvihető vállalkozás. Példájuk hatására számos német könyvtár fogott hozzá a gépesítéshez. Hatásuk már átlépte a német nyelvterület határait és Európa-szerte kezd érvényesülni. A gépesítés gondolata betört egy olyan területre, melyet megkövesedett tradíciók uraltak.

!!!!

OROSZ, G.: Mechanization of the Bochum University Library

The author studied, on the spot, the mechanized system of the Bochum University Library. In his study an account is given of his experiences.

The introduction gives a brief outline of the Bochum University, its organization and structure. It is followed by a general picture of the library, the library's data processing machines and of the mechanized system in general. Afterwards each of the mechanized processes is treated individually.

First the paper deals with the mechanized methods of cataloguing and catalogue production. Both the advantages and disadvantages of the library's catalogue system are treated in detail.

The author describes the mechanized book charging system emphasizing the efficiency of mechanization in this particular field.

The mechanization of the administration of book binding is also treated in detail.

The partial mechanization performed in the acquisition department is then surveyed by the author, who finally treats the most recent field of library automation: the use of magnetic tape services, i.e. acquisition and utilization of bibliographical information recorded on magnetic tapes.

In his conclusion the author exceedingly emphasizes the library staff's attitude toward the problems arising from the mechanization, and the influence of the Bochum University Library's example effected upon the European library field.

&
& &
&

ОРОС. Г.: Механизация библиотеки Бохумского университета

Автор на месте изучал механизированную систему, созданную в Библиотеке бохумского университета. Статья содержит его опыт.

В вводной части представляется Бохумский университет, его организация и система. После этого Библиотека университета характеризуется в общих чертах. В дальнейшем автор пишет об устройствах, обрабатывающих данные, и о механизированной системе Библиотеки.

О каждой механизированной работе говорится отдельно. Прежде всего рассматривается метод механизированной каталогизации и составления каталогов. Подвергается подробному анализу система каталогов Библиотеки, как ее положительные, так и отрицательные стороны.

Описывается механизация работы отдела абонементов: подчеркивается чрезвычайная эффективность механизации.

Представляется, как было механизировано делопроизводство переплета книг.

Дается представление о частичной механизации, внедренной в отделе комплектования.

В конце статьи касается новейшей области механизации: использование библиотечных данных, полученных на магнитной ленте.

В заканчивающей оценке выделяются два вопроса: отношение личного состава к проблемам библиотеки; а также воздействие механизации в Библиотеке бохумского университета, оказываемое на библиотечное дело Европы.

§§§

OROSZ, G.: Die Mechanisierung in der Universitätsbibliothek
Bochum

Der Author studierte an Ort und Stelle die in der Universitätsbibliothek Bochum durchgeführte Mechanisierung. In vorliegender Arbeit berichtet er über seine Erfahrungen.

Er beschreibt in der Einführung kurz die Ruhr-Universität Bochum, ihre Organisation. Nachher folgt eine allgemeine Charakterisierung der Universitätsbibliothek, eine Beschreibung ihrer Datenverarbeitungsmaschinen und eine allgemeine Erörterung des mechanisierten Systems. Sodann berichtet der Author über die einzelnen mechanisierten Arbeiten.

Zuerst befasst er sich mit dem Einsatz der elektronischen Datenverarbeitung in der Katalogisierung und für die Herstellung von Katalogen. Die Vor- und Nachteile des Katalogsystems der Bibliothek werden eingehend erörtert.

Der Beitrag beschreibt dann die Automatisierung in der Benutzungsabteilung und betont die ausserordentliche Wirksamkeit des mechanisierten Leihdienstes. Über die Mechanisierung der Administration in der Einbandstelle wird ebenfalls berichtet. Danach wird die in der Erwerbsabteilung eingeführte partielle Mechanisierung erörtert.

Zuletzt befasst sich der Artikel mit dem neuesten Gebiet der Automatisierung: mit der Verwendung der auf Magnetband erhaltenen bibliographischen Datenaufnahmen.

In der abschliessenden Wertung hebt der Author zwei Momente hervor: das Verhalten des Personals zu den Problemen der Bibliothek und die Wirkung der in Bochum durchgeführten Automatisierung auf das Bibliothekswesen Europas.

!!!